

Policy Brief

Institutul pentru Dezvoltare
și Inițiative Sociale
(IDIS) „Viitorul”

Rosian Vasiloï
Expert IDIS „Viitorul”

SITUAȚIA VETERANILOR RĂZBOIULUI PENTRU INTEGRITATEA ȘI SUVERANITATEA REPUBLICII MOLDOVA DIN RAIONUL DUBĂSARI

IUNIE
2018

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

POLICY BRIEF

SITUAȚIA VETERANILOR RĂZBOIULUI PENTRU INTEGRITATEA ȘI SUVERANITATEA REPUBLICII MOLDOVA DIN RAIONUL DUBĂSARI

Rosian Vasiloï
Expert IDIS „Viitorul”

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Acest studiu a fost realizat cu sprijinul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation, a Project of the German Marshall Fund. Această publicație se distribuie gratuit. Toate drepturile sunt rezervate Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea IDIS „Viitorul”. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția sau opinia Black Sea Trust for Regional Cooperation, of the German Marshall Fund sau a partenerilor săi.

Chișinău – iunie 2018

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Administrația IDIS „Viitorul” și Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”.

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Cuprins

Introducere	5
Descrierea situație actuale a veteranilor	7
Evaluarea legislației naționale cu privire la statutul persoanelor participante la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova	12
Reacția Guvernului față de problemele evidențiate în demersul AVRМ din raionul Dubăsari	19
Concluzii și recomandări.....	23

Introducere

Problema veteranilor constituie un subiect sensibil pentru societatea moldovenească. În 2018 a fost instituit Consiliul național pentru problemele veteranilor de război pentru a contribui la soluționarea diverselor probleme de ordin economic și social cu care se confruntă veteranii. Menționăm, că astfel de inițiative au existat și anterior, cum ar fi, de exemplu, acordul din 2016 semnat între Ministerul Muncii și Protecției Sociale și organizațiile de veterani. Cu toate acestea, situația veteranilor nu a cunoscut vreo schimbare notabilă. Unele categorii de veterani nu beneficiază de toate serviciile și înlesnirile conform prevederilor legale. O categorie aparte sunt veteranii locuiesc în stânga Nistrului care continuă lupta de supraviețuire economică, socială și politică în localitățile din stânga Nistrului.

În urma interviurilor realizate cu reprezentanții asociațiilor de veterani din localitățile aflate sub controlul Republicii Moldova de pe malul stâng al Nistrului, autorul studiului a constatat o situație dificilă în care se află veteranii războiului pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova. Practic, fiecare localitate (Dubăsari, Grigoriopol, Corjova, Molovata Nouă, Cocieri, Coșnița) are o asociație de veterani în număr total de circa 1500 persoane. O parte din ei locuiesc în localitățile care nu sunt controlate de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova și, ca și ceilalți, sunt supuși unui comportament agresiv din partea autorităților de la Tiraspol. Veteranii au organizat mai multe întruniri la care au invitat și autoritățile statului pentru a discuta despre problemele cu care se confruntă. Din păcate, autoritățile centrale nu au fost foarte receptive pentru a discuta solicitările și demersurile veteranilor.

Acest studiu constituie o încercare de a pune în discuție problemele veteranilor pentru a determina autoritățile statului să acorde atenția necesară persoanelor care au luptat pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova.

Metodologic, noi am încercat să facem analiza revendicărilor veteranilor, precum și analiza legislației din acest domeniu. Autorul formulează mai multe recomandări pentru a atrage atenția autorităților asupra situației cetățenilor noștri din aceste localități. În acest sens, se impune adoptarea urgentă a unor măsuri la nivelul administrației publice centrale și locale, inclusiv inițierea modificării legislației în vigoare pentru asigurarea și protecția drepturilor economice, sociale și politice ale veteranilor din localitățile din stânga Nistrului, participanți la acțiunile de luptă pentru integritatea teritorială și independența Republicii Moldova.

Descrierea situației actuale a veteranilor

În noiembrie 2017 un grup de asociații de veterani din raionul Dubăsari (AVRM) – Asociația de Veterani din Republica Moldova Corjova, Molovata Nouă, Cocieri, Coșnița, Dubăsari și filiala Veteranilor de război ai Serviciului IS Dubăsari - au adresat un demers către Prim-ministrul Republicii Moldova, Pavel Filip. Scopul acestui demers a fost de a descrie situația complicată în care se află cei 1500 veterani ai războiului pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova din acest raion. Aceste organizații cuprind veteranii care au decis să rămână în localitățile din stânga Nistrului aflate sub jurisdicția autorităților constituționale, inclusiv în unele localități aflate sub controlul autorităților separatiste.

Aceste asociații au fost constituite în perioada anilor 1997-2000 cu scopul de a sprijini eforturile veteranilor pentru apărarea drepturilor lor, inclusiv pentru a atrage atenția instituțiilor statului față de problemele sociale și politice ale veteranilor. Constituirea acestor organizații a fost determinată de lipsa unor acțiuni concrete din partea organizațiilor de veterani la nivel național, create odată cu încheierea ostilităților militare pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova din 1992. Organizațiile constituite la nivel național nu au vizat veteranii din localitățile din stânga Nistrului ca beneficiari ai acestor structuri. Acest fapt a fost determinat de constrângerile cu care se confruntau aceste structuri în realizarea măsurilor de protecție a intereselor veteranilor din stânga Nistrului. Ne referim, în primul rând, la restricțiile de circulație impuse de autoritățile separatiste față de reprezentanții organizațiilor de veterani din stânga Nistrului

Potrivit reprezentanților asociațiilor de veterani din raionul Dubăsari, perioada anilor 1997-2001 a fost cea mai benefică pentru ei din perspectiva raporturilor cu instituțiile statului, inclusiv cu autoritățile județene din perioada menționată.¹ Esența asistenței acordate în perioada menționată s-a limitat la organizarea unor evenimente de comemorare a celor căzuți pe câmpul de luptă. Reprezentanții asociațiilor de veterani din raionul Dubăsari au menționat că, inițial, necesitățile lor erau diferite de cele actuale.

În prezent, potrivit reprezentanților asociațiilor de veterani, acest dialog este unul sporadic, fără impact major, cu excepția ajutorului și sprijinului acordat de administrația raionului Dubăsari, în limitele posibilităților autorităților locale. Din interviurile efectuate cu reprezentanții asociațiilor de veterani din raionul Dubăsari în localitățile aflate sub controlul Republicii Moldova, s-a constatat că această categorie de veterani se confruntă cu mai multe dificultăți de ordin social, economic și politic.

Evidențiem cele mai stringente probleme menționate de veterani:

- Sunt neglijate problemele sociale și economice ale veteranilor. Lipsa asistenței sociale, psihologice și a locurilor de muncă a afectat negativ situația veteranilor, provocând cazuri de suicid în rândul veteranilor. În perioada 1992 – 2018 circa 30% din participanții la războiul pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova au decedat, iar o cauză importantă o constituie lipsa accesului deplin la serviciile medicale pentru rezolvarea problemelor de sănătate cu care se confruntă;
- O parte importantă a veteranilor care sunt proprietari ai terenurilor agricole nu au reușit să obțină acces la terenurile lor agricole, contrar prevederilor deciziei protocolare semnate la finele anului trecut. Unii din ei nu doresc să se conformeze acestei decizii, deoarece sunt proprietari legitimi și refuză să se înregistreze în acest sens la autoritățile separatiste.
- Veteranii sunt amenințați și intimidați de către autoritățile separatiste de la Tiraspol (pretinsele MSS, MAI). De regulă, atunci când își revendică drepturile lor, sunt invitați de „organele de securitate” ale regiunii transnistrene și amenințați cu deschiderea dosarelor penale

¹ Opinie exprimată de reprezentanții asociațiilor de veterani în urma interviurilor realizate

pentru participarea la războiul de pe Nistru.

- Cetățenii sunt tratați de așa-numitele autorități de la Tiraspol drept „cetățeni ai transnistriei”. Astfel, ei sunt nevoiți să se supună „legislației” regiunii separatiste (cei care dețin mijloace de transport cu numere de înmatriculare moldovenești sunt impuși să achite taxa pentru „vinieta transnistreană”. Atunci când au solicitat asistența din partea autorităților naționale (poliția), **acestea le-au recomandat** să se conformeze condițiilor impuse de autoritățile secesioniste.
- Toate taxele locale din localitatea Corjova sunt achitate în „bugetul regiunii transnistrene”. Primarul acestei localități participă săptămânal la „piatiminutca” (ședință ordinară de organizare a activităților autorităților locale) autorităților separatiste (Dubăsari).
- Localitatea Corjova și cetățenii din această localitate rămân blocați de autoritățile separatiste (toate drumurile de acces, inclusiv cele de câmp sunt supravegheate de așa- zii grăniceri și vameși. Toate încercările de a rezolva această situație nu s-a soldat cu succes).

AVRM au organizat mai multe întruniri în raionul Dubăsari în perioada 15-17 septembrie 2017 pentru a discuta toate problemele cu care se confruntă veteranii din aceste localități. Veteranii au menționat² că au trimis autorităților centrale invitații de participare la aceste mese rotunde pentru a atrage atenție la problemele lor. Din păcate, reprezentanții Guvernului au participat doar la activitatea de comemorare din localitatea Coșnița fără a participa la ședințele unde au fost discutate problemele veteranilor. Urmare a acestor dezbateri, AVRМ au solicitat modificarea legislației în vigoare a Republicii Moldova și au prezentat 8 propuneri Guvernului Republicii Moldova:³

1. Accesul efectiv al voluntarilor din stânga Nistrului la o instituție republicană specializată de recuperare medicală și inițierea unui program național de reabilitare medicală. Veteranii au solicitat alocarea unui număr mai mare de bilete de tratament balneosanatorial de către Casa Teritorială a Asigurărilor Sociale din raionul Dubăsari;

² În urma interviurilor realizate cu reprezentanții asociațiilor de veterani

³ Demersul Asociațiilor de veterani din raionul Dubăsari din 17 noiembrie 2017

2. Majorarea sumelor acordate pentru distincțiile de stat și achitarea acestora până la vârsta de pensionare;
3. Majorarea tuturor prestațiilor sociale, inclusiv modificarea Hotărârii Guvernului nr. 836⁴ și acordarea creditelor preferențiale pentru reparația caselor de locuit pentru veteranii din localitățile din stânga Nistrului;
4. Modificarea formulei de calcul a vechimii în muncă pentru pensionare. Veteranii-voluntari solicită calcularea perioadei aflării la acțiunile de luptă pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova după formula - 1 zi de participare la război = 3 zile de muncă. Participanții voluntari la acțiunile de luptă nu au un statut clar stabilit în cadrul legislativ național;
5. Compensarea cheltuielilor pentru deplasare în condițiile lipsei transportului public din raionul Dubăsari spre localitățile de pe malul drept al Nistrului;
6. Acordarea înlesnirilor vamale pentru importul unui mijloc de transport pentru veteranii și invalizii din localitățile din stânga Nistrului;
7. Alocații financiare pentru agent termic, energie electrică rudelor de gradul I ai veteranilor decedați în perioada anilor 1992 – până prezent;
8. Elaborarea unui proiect pilot pentru acordarea în cazuri speciale a asistenței medicale pentru participanții la acțiunile de luptă pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova în România.

După cum am menționat anterior, situația veteranilor din localitățile din stânga Nistrului este una dificilă. În urma interviurilor realizate, veteranii au reproșat că autoritățile centrale acordă mai multă atenție rezolvării problemelor cetățenilor simpli din regiunea transnistreană, însă nu depun eforturile necesare pentru a se adresa constrângerilor cu care se confruntă cetățenii din localitățile aflate sub controlul autorităților constituționale, în special necesităților persoanelor participante la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova. Această situație

⁴ Hotărârea Guvernului nr. 836 din 13 septembrie 2010 cu privire la acordarea indemnizațiilor unice pentru construcția sau procurarea spațiului locativ, sau restaurarea caselor vechi unor categorii de cetățeni

se explică prin lipsa unei strategii clare de integrare deplină a acestor localități în spațiul național. Deși aceste localități se află sub controlul autorităților constituționale, cetățenii din acest raion sunt ținta măsurilor de intimidare din partea „autorităților de securitate” ale regiunii transnistrene. De asemenea, din cauza problemelor economice și sociale cu care se confruntă, ei sunt nevoiți să apeleze la facilitățile acordate de regiunea separatistă.

Evaluarea legislației naționale cu privire la statutul persoanelor participante la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova

Problematica veteranilor este cuprinsă într-un șir de acte legislative și normative. Cadrul normativ prevede un șir de înlesniri de ordin social și economic pentru veterani de diferite categorii, inclusiv pentru persoanele participante la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova. Evidențiem cele mai importante acte legislative și normative care se referă la problematica veteranilor:

- Legea cu privire la veterani, nr. 190 din 8 mai 2003;
- Legea privind sistemul public de pensii, nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998;
- Legea nr. 1544 din 23 iunie 1993 cu privire la asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne;
- Hotărârea Guvernului nr. 190 din 17 martie 2010 cu privire la aprobarea Regulamentului privind condițiile, modul de asigurare, evidență și distribuire a biletelor de tratament sanatorial acordate veteranilor;

- Hotărârea Guvernului nr. 836 din 13 septembrie 2010, cu privire la acordarea indemnizațiilor unice pentru construcția sau procurarea spațiului locativ;
- Dispoziția Guvernului nr. 52 din 19 aprilie 2016, cu privire la aprobarea Planului de acțiuni „Memorie. Onoare. Respect”;
- Hotărârea Guvernului nr. 324 din 17 aprilie 2018, cu privire la instituirea Consiliului național pentru problemele veteranilor de război și aprobarea Regulamentului de activitate a acestuia.

Deși legislația țării prevede mai multe înlesniri pentru diferite categorii de veterani, acestea nu acoperă întotdeauna acoperirea financiară necesară. Mai mult chiar, unele sunt desuete și nu acoperă toate necesitățile actuale ale veteranilor.

Legea nr. 190 din 2003 prevede statutul persoanelor care au participat la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova sau care au asigurat unitățile militare ale armatei active în zonele în care s-au desfășurat acțiunile de luptă. Totodată, legea stabilește cine poate fi recunoscut drept veteran de război - militarii aflați în serviciul activ, rezerviștii chemați la concentrare, voluntarii și colaboratorii organelor afacerilor interne, ai Centrului Național Anticorupție, ai organelor securității statului și ai sistemului penitenciar, incluși în efectivul unităților militare și structurilor speciale aflate pe pozițiile de luptă, precum și militarii, colaboratorii organelor afacerilor interne, ai organelor securității statului și ai sistemului penitenciar și persoanele civile delegate în aceste unități în vederea îndeplinirii unor misiuni speciale în scopul asigurării eficienței acțiunilor de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova⁵.

Totodată, legea prevede și statutul invalizilor de război (persoanele care au fost încadrate în grad de dizabilitate în urma rănirii, contuziei, schilodirii, fiind antrenate de organele puterii locale la strângerea munițiilor și a tehnicii militare, la deminarea teritoriului și a obiectelor în anii celui de-

⁵ Articolul 7 din Legea cu privire la veterani, nr. 190 din 8 mai 2003, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312796>

al doilea război mondial și în perioada de după acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova; militarii care au participat la acțiunile de luptă și persoanele care au deservit contingente militare active aflate în alte state și care au fost încadrați în grad de dizabilitate în urma rănirii, contuziei, schilodirii sau a unei afecțiuni contractate în timpul acțiunilor de luptă; persoanele participante la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova care au fost încadrate în grad de dizabilitate în urma rănirii, contuziei, schilodirii sau a unei afecțiuni contractate în timpul acțiunilor de luptă).⁶

Deși Legea cu privire la veterani prevede expres care sunt categoriile de veterani, invalizi de război, precum și alte categorii de persoane care cad sub incidența prezentei legi pentru participanții la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova (militarii aflați în serviciul activ, rezerviștii chemați la concentrare, voluntarii și colaboratorii organelor afacerilor interne, ai Centrului Național Anticorupție, ai organelor securității statului și ai sistemului penitenciar, etc), o parte din aceștia, în special voluntarii nu se regăsesc în alte acte legislative și normative care vizează problematica lor⁷.

În primul rând, ne referim la Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 care nu are nici o prevedere cu privire la participanții la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova. Această lege prevede doar aspecte clasice cu privire la sistemul public de pensii⁸, fără a conține dispoziții cu privire la calcularea pensiilor pentru voluntari ai perioadei de participare la acțiunile de luptă. Pensia acestei categorii de veterani este calculată în funcție de stagiul de cotizare. Unde includem stagiul de cotizare

⁶ Articolul 8 din Legea cu privire la veterani, nr. 190 din 8 mai 2003, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312796>

⁷ Legea privind sistemul public de pensii, nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998; Legea nr. 1544 din 23 iunie 1993 cu privire la asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne; Hotărârea Guvernului nr. 836 din 13 septembrie 2010, cu privire la acordarea indemnizațiilor unice pentru construcția sau procurarea spațiului locativ

⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311620>

pentru perioada participării lor la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova?

Legea nr. 1544 din 23 iunie 1993 stabilește condițiile de asigurare cu pensii a cetățenilor Republicii Moldova (militari ai Forțelor Armate, colaboratori ai Serviciului de Protecție și Pază de Stat, ofițeri de informații și securitate, persoane din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, persoane din efectivul de comandă suprem și colaboratori care îndeplinesc serviciul special prin contract în cadrul Centrului Național Anticorupție, în cadrul Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției, pensionari din rândul militarilor forțelor armate, al organelor securității statului, al persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne, al persoanelor care au îndeplinit serviciul militar sau special prin contract în cadrul organelor similare anterioare celor nominalizate, inclusiv ale fostei U.R.S.S., și familiile acestora). Această lege⁹ nu are dispoziții speciale cu privire la asigurarea cu pensii a voluntarilor (mulți dintre ei, deși erau membri ai grupurilor cu destinație specială a Ministerului Securității de Stat, au rămas cu statutul de voluntar).

Hotărârea Guvernului nr. 190 din 17 martie 2010 prevede¹⁰ acest drept ul la bilete de tratament balneosanatorial. Constatăm că doar o parte mică de veterani pot beneficia de această facilitate, deoarece anual se alocă un număr insuficient de bilete de tratament (în ultimii cinci ani au fost achiziționate 6500 bilete pentru un număr de circa 2350 persoane care au acest drept pentru raionul Dubăsari). O bună parte din participanții la acțiunile de luptă din raionul Dubăsari niciodată nu au beneficiat de acest drept.

Hotărârea Guvernului nr. 836 din 13 septembrie 2010¹¹ prevede posibilitatea de primire în anumite condiții a indemnizațiilor unice pentru restaurarea caselor vechi, însă nu prevede acordarea creditelor preferențiale. În varianta aprobată în anul 2010¹² această posibilitate era inclusă. Mai mult

⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336994>

¹⁰ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=334060>

¹¹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336029>

¹² <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=339750&lang=1>

decât atât, acordarea acestor indemnizații va fi posibilă doar până la finele acestui an.

Dispoziția Guvernului nr. 52 din 19 aprilie 2016, cu privire la aprobarea Planului de acțiuni „Memorie. Onoare. Respect” prevede un șir de obiective.¹³

- Formarea și consolidarea unui sistem de mecanisme de asigurare a protecției sociale a veteranilor. Determinarea soluțiilor prin mobilizarea eforturilor instituțiilor statale, agenților economici, societății civile, inclusiv organizațiilor de veterani, stabilirea unor proiecte de parteneriat;
- Stabilirea unui parteneriat durabil cu autoritățile publice locale pentru asigurarea protecției sociale și de drept a veteranilor de război și menținerea unui dialog constructiv cu aceștia;
- Sprijinirea participării veteranilor în viața socială, includerea lor în componența consiliilor de administrație ale agențiilor și comisiilor interdepartamentale care au în responsabilitate protecția socială a veteranilor;
- Realizarea potențialului veteranilor, purtători ai valorilor de dragoste de țară, bărbăție, sacrificiu, onoare, demnitate, devotament jurământului, în educația patriotică a tinerei generații;
- Realizarea potențialului veteranilor în susținerea și promovarea măsurilor de încredere între malul drept și stâng al râului Nistru, susținute de UE și PNUD;
- Consolidarea și dezvoltarea parteneriatelor cu alte organizații guvernamentale/negvernamentale similare, îmbunătățirea sistemului de socializare și comunicare;
- Consolidarea dialogului social și a unui parteneriat cu veteranii pentru identificarea celor mai actuale probleme cu care se confruntă ei și societatea și identificarea soluțiilor.

Pentru realizarea acestui plan au fost prevăzute 24 acțiuni obiective pe termen scurt (2016–2017) și termen mediu (2018–2019), care urmau/urmează a fi îndeplinite de *autoritățile administrației publice centrale și locale în scopul susținerii veteranilor*.

¹³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=364552>

Deși prima componentă a acestui plan prevede acțiuni și obiective pentru autoritățile administrației publice centrale și locale în scopul susținerii veteranilor (*Trecerea în revistă a responsabilităților stabilite în conformitate cu Legea nr. 190 din 8 mai 2003 și Hotărârii Guvernului nr. 836 din 12 septembrie 2010; Restaurarea caselor vechi unor categorii de cetățeni și determinarea acțiunilor necesare pentru îndeplinirea lor; Realizarea potențialului existent al legislației în domeniul protecției sociale a veteranilor, și Întreprinderea acțiunilor de eficientizare a activității Centrului Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare*), Guvernul nu a prevăzut surse financiare pentru realizarea lor și, respectiv, obiectivele și acțiunile nu pot fi realizate după cum a fost planificat. Problema principală este că au fost stabilite acțiuni fără indicarea surselor de finanțare.

Situația veteranilor din raionul Dubăsari denotă faptul că nu sunt alocate surse financiare pentru realizarea măsurilor planificate sau sumele alocate nu sunt suficiente pentru a acoperi toate necesitățile.

Menționăm că Ministerul Muncii, Protecției Sociale și a Familiei din Moldova a semnat în septembrie 2016 un acord de colaborare cu Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și organizațiile de veterani din țară, prin care se angajează să îmbunătățească situația veteranilor de război din Republica Moldova. Constatăm, precum în cazul anterior, că obiectivele acestui acord nu au fost realizate.

Hotărârea Guvernului nr. 324 din 17 aprilie 2018¹⁴ prevede instituirea Consiliului național pentru problemele veteranilor de război. Consiliul național pentru problemele veteranilor de război a fost constituit ca organ colegial consultativ, instituit în scopul coordonării politicii de stat, programelor, planurilor și acțiunilor de protecție socială a veteranilor de război, precum și al asigurării pentru această categorie de populație a posibilităților egale de realizare a drepturilor și libertăților constituționale. Printre sarcinile principale ale Consiliului sunt:

- participarea, în limitele competențelor, la procesul de elaborare și realizare a reformelor în sfera socială;

¹⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=375056>

- coordonarea politicii naționale privind protecția socială a veteranilor de război;
- determinarea și participarea la implementarea celor mai eficiente modalități de asistență socială a veteranilor de război;
- participarea la elaborarea și realizarea programelor de stat privind protecția socială a veteranilor de război;
- participarea, în limitele competențelor, în comun cu organele de resort, la elaborarea proiectelor de acte normative privind protecția socială a veteranilor de război.

Consiliul, după ce a fost constituit în mai 2018, s-a întrunit într-o ședință unde au fost puse în discuție mai multe probleme. Au fost aprobate grupurile de lucru sectoriale și locale și componența nominală a acestora. Acestea urmează să se implice în acțiuni de soluționare a problemelor veteranilor de război, conform domeniilor gestionate. Totodată, a fost pusă în discuție agenda acțiunilor planificate pentru anul 2018 care acordă o atenție specială serviciilor medicale oferite veteranilor, indemnizațiilor unice, protecției sociale, accesului la transportul public gratuit și altor servicii care au menirea de a oferi sprijinul necesar acestor categorii de cetățeni.

Deși avem o legislație care ar trebui să asigure un trai decent și protecție socială necesară pentru veterani, aceasta nu se aplică în deplină măsură, fapt dovedit de situația veteranilor din raionul Dubăsari. Astfel, nu este determinat statutul clar al voluntarilor și altor categorii de persoane participante la acțiunile de luptă pentru integritatea teritorială și suveranitatea Republicii Moldova.

Reacția Guvernului față de problemele evidențiate în demersul AVRМ din raionul Dubăsari

Din interviurile organizate cu autorii demersului, am constatat că Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova (MSM-PS, autoritatea coordonatoare, stabilită prin indicația nr. 08-3382/17 din 21 noiembrie 2017 a Prim-ministrului Republicii Moldova) a răspuns celor 8 solicitări ale AVRМ la data de 5 ianuarie 2018. Răspunsul MSMPS a fost coordonat cu alte instituții competente vizate de solicitările asociațiilor de veterani (Ministerul Finanțelor, Ministerul Economiei și Infrastructurii și Casa Națională de Asigurări în Medicină).¹⁵

1. Accesul efectiv al voluntarilor din stânga Nistrului la o instituție republicană specializată de recuperare medicală și inițierea unui program național de reabilitare medicală. Veteranii au solicitat alocarea unui număr mai mare de bilete de tratament balneosanatorial de către Casa Teritorială a Asigurărilor Sociale din raionul Dubăsari

Autoritățile s-au limitat să descrie prevederile legale în vigoare, în particular Hotărârea Guvernului nr. 190 din 17.03.2010. Din păcate, MSMPS nu a explicat cauza lipsei accesului veteranilor la o instituție republicană specializată de recuperare medicală, ci s-a concentrat asupra descrierii formulelor conform

¹⁵ Informația nr. col-2687-17 a MSMPS pentru AVRМ din 5 ianuarie 2018

căroră se repartizează biletele de tratament. Adițional MSMPS prezintă informația cu privire la faptul că veteranii beneficiază de reabilitare medicală și în cadrul Centrului Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare, menționând că volumul acestei asistențe este stabilit prin Ordinul MMPSF din 2013, care nu acoperă toate necesitățile în acest sens. Deși acest centru prestează metode noi de tratament recuperator cum ar fi - bai cu perle¹⁶, fitoterapia, băi cu terebină¹⁷ etc., - în urma interviurilor s-a constatat că puțini veterani au beneficiat de aceste servicii din lipsa de locuri pentru tratament.

2. Majorarea sumelor acordate pentru distincțiile de stat și achitarea acestora până la vârsta de pensionare.

MSMPS, precum în cazul precedent, s-a limitat la descriere prevederilor legislației în vigoare, în particular a Capitolului IV „Alocații de stat pentru merite deosebite față de stat” a Legii cu privire la veterani nr. 190-XV din 8 mai 2003 pentru a răspunde la solicitarea veteranilor. Ministerul menționează că majorarea sumelor acordate pentru distincțiile de stat și achitarea acestora până la vârsta de pensionare aceasta presupune cheltuieli considerabile pentru bugetul de stat. Înțelegem că astfel de solicitări presupun majorări ale cheltuielilor, însă ar putea fi examinată posibilitate alocării acestor sume înainte de pensionare.

3. Majorarea tuturor prestațiilor sociale, inclusiv modificarea Hotărârii Guvernului nr. 836¹⁸ și acordarea creditelor preferențiale pentru reparația caselor de locuit pentru veteranii din localitățile din stânga Nistrului;

MSMPS a descris mecanismul stabilit în prevederile Hotărârii Guvernului nr. 836, deși veteranii au solicitat expres modificarea acestei hotărâri prin acordarea creditelor preferențiale pentru reparația caselor de locuit pentru veteranii din localitățile din stânga Nistrului.

¹⁶ Baile cu bule de aer influențează favorabil asupra stării funcționale a sistemului nervos central, micșorează tensiunea arterială și echilibrează hernodinamica

¹⁷ Folosirea terebentinei reglează tensiunea arterială, ameliorează metabolismul lipidic, normalizează activitatea sistemului nervos central și vegetativ, îmbunătățește funcția articulațiilor

¹⁸ Hotărârea Guvernului nr. 836 din 13 septembrie 2010 cu privire la acordarea indemnizațiilor unice pentru construcția sau procurarea spațiului locativ, sau restaurarea caselor vechi unor categorii de cetățeni

4. *Modificarea formulei de calcul a vechimii în muncă pentru pensionare. Veteranii-voluntari solicită calcularea perioadei aflării la acțiunile de luptă pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova după formula: 1 zi de participare la război = 3 zile de muncă. Participanții voluntari la acțiunile de luptă nu au un statut clar stabilit în cadrul legislativ național;*

MSMPS face o descriere a prevederilor Legii nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998. Atragem atenția că problema menționată de veterani nu constă în conținutul acestei legi, ci în lipsa unui statut clar definit pentru veteranii voluntari. Credem că ar trebui făcute anumite modificări în legislația în vigoare, în particular în Hotărârea Nr. 78 din 21.02.1994¹⁹, pentru a include această categorie de veterani drept beneficiari ai acestor prevederi normative.

5. *Compensarea cheltuielilor pentru deplasare în condițiile lipsei transportului public din raionul Dubăsari spre localitățile de pe malul drept al Nistrului;*

MSMPS s-a limitat la descrierea prevederilor legislației în vigoare în raport cu solicitarea veteranilor fără a intra în esența problemei. Veteranii menționează că în raionul Dubăsari nu este transport public care ar lega localitățile din stânga Nistrului cu localitățile din dreapta Nistrului și cer compensarea cheltuielilor în baza unui mecanism transparent și agreat de părțile implicate.

6. *Acordarea înlesnirilor vamale pentru importul unui mijloc de transport pentru veteranii și invalizii din localitățile din stânga Nistrului;*

MSMPS a realizat o descriere a prevederilor legislației în vigoare în acest domeniu (Codul Vamal, Legea cu privire la incluziunea socială, etc). În același timp, ministerul menționează că extinderea facilităților fiscale și vamale vor contribui la apariția și creșterea evaziunii fiscale. De asemenea, potrivit MSMPS, acordarea unor înlesniri fiscale și vamale care ar permite acordarea unor condiții privilegiate doar unui grup de persoane este inoportună. În acest sens, drept contraargument la explicațiile MSMPS, putem aduce de aminte de decizia protocolară cu privire la accesul mijloacelor de transport în trafic internațional care scutește de plata taxelor vamale pe posesorii autovehiculelor din stânga Nistrului care vor să participe în traficul rutier

¹⁹ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296796>

internațional (inclusiv cetățeni ai altor state fără a fi documentați conform prevederilor legislației în vigoare)²⁰ Considerăm că această categorie de cetățeni - veterani ai războiului pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova - merită acordarea acestor înlesniri.

7. Alocării financiare pentru agent termic, energie electrică rudelor de gradul I ai veteranilor decedați în perioada anilor 1992 – până prezent;

MSMPS menționează că acordarea acestui drept unui contingent nou de beneficiari, rudelor de gradul I ai veteranilor decedați după conflict, extinde numărul beneficiarilor de compensații și necesita identificarea unor surse suplimentare din bugetul de stat, măsura care nu se regăsește în cadrul bugetar pe termen mediu 2018-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 609 din 28.07.2017. În acest sens, ar merita cel puțin examinarea acestei oportunități, deoarece din punct de vedere politic și social, regimul separatist oferă mai multe înlesniri și facilități care se materializează prin solicitarea „cetățeniei transnistrene” de către cetățenii Republicii Moldova.

8. Elaborarea unui proiect pilot pentru acordarea în cazuri speciale a asistenței medicale pentru participanții la acțiunile de luptă pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova în România.

Ca și în celelalte cazuri MSMPS a oferit un răspuns evaziv, menționând că veteranii pot beneficia de dreptul la tratament peste hotarele țării în condiții egale cu ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova. Considerăm că această categorie de veterani, care a stat la baza constituirii statului Republica Moldova, ar trebui să beneficieze, în unele cazuri speciale, de programe de reabilitare inclusiv peste hotarele Republicii Moldova. Drept exemplu pot servi politica statele vecine față de veterani – România și mai nou Ucraina - unde statul acoperă toate cheltuielile de reabilitare a veteranilor atât în țară, unde la nivelul regiunilor există centre de reabilitare, cât și peste hotare în baza unor proiecte și acorduri bilaterale.

²⁰ Rosian Vasiloși și Veaceslav Berbeca. Dosarul plăcuțelor auto – un test pentru suveranitatea RM. Policy Brief, februarie 2018; <http://www.viitorul.org/files/library/IDIS%20Discussion%20RMN%20Numere%20-%20web.pdf>

Concluzii și recomandări

După cum arătăm în studiul nostru, situația veteranilor din raionul Dubăsari este dificilă, iar autoritățile, deși au destule mecanisme, nu intervin pentru a le sprijini social, economic și politic necesar. În unele cazuri se atestă și necesitatea intervenției ad-hoc pentru rezolvarea problemelor veteranilor. Constatăm că nici o solicitare menționată în demersul veteranilor către Prim-ministrul nu a fost îndeplinită. Veteranii afirmă că reprezentanții autorităților centrale evită să se întâlnească cu ei pentru a discuta problemele cu care se confruntă. Veteranii războiului pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova din raionul Dubăsari pot fi considerați o categorie aparte de veterani pentru că nu s-au refugiat pe malul drept al Nistrului, rămânând un pilon al statalității Republicii Moldova în regiunea transnistreană și continuă lupta de supraviețuire economică, socială și politică în localitățile din stânga Nistrului.

Reieșind din cele expuse, considerăm că autoritățile responsabile, inclusiv organizațiile de veterani la nivelul ministerelor apărării, afacerilor interne și ai SIS să lanseze discuții cu toate categoriile de veterani, fără a face diferențiere dintre cei din dreapta sau din stânga Nistrului. În acest sens, venim cu următoarele recomandări:

1. Organizarea unor dezbateri în cadrul Consiliului național pentru problemele veteranilor de război pentru a pune în discuție revendicările AVRМ din raionul Dubăsari cu scopul propunerii unor mecanisme de remediere a situației la nivel național, inclusiv raionul Dubăsari. Aceste discuții ar trebui să se materializeze prin propuneri de modificare a legislației în vigoare pentru a îmbunătăți situația tuturor categoriilor de veterani, inclusiv și ai celor din raionul Dubăsari, care sunt într-o situație mai specială, comparativ cu alte raioane din Republica Moldova.

2. Solicităm Biroului pentru politici de reintegrare să organizeze, împreună cu organizațiile ale societății civile interesate, cursuri de pregătire pentru personalul organelor de drept (poliție, vamă) pentru a cunoaște actele normative în vigoare, drepturile omului și alte documente, în particular pe subiectul reglementării conflictului transnistrean. Fiind tratați drept „cetățeni ai transnistriei”, locuitorii din localitățile din dreapta Nistrului sunt nevoiți să se supună „legislației” regiunii separatiste (cei care dețin mijloace de transport cu numere de înmatriculare moldovenești sunt impuși să achite taxa pentru „vinieta transnistreană”).
3. Majorarea pensiilor și indemnizațiilor cu 30% pentru participanții la acțiunile de luptă din aceste localități ca și în cazul funcționarilor publici. Constatăm că veteranii din aceste localități se confruntă cu grave probleme de ordin social, psihologic care le afectează existența.
4. Solicităm Biroului pentru politici de reintegrare să pună în discuție în cadrul dialogului politic pentru reglementarea transnistreană problemele de amenințare, intimidare și de interdicție de deplasare din partea autorităților separatiste de la Tiraspol (pretinsele MSS, MAI), față de cetățenii Republicii Moldova.
5. Elaborarea unui Program național de reabilitare medicală permanentă a tuturor veteranilor. Se impune identificarea instituțiilor medicale responsabile de acordare a serviciilor și a resurselor financiare necesare pentru aceasta. Examinarea oportunității de deschidere a cel puțin trei centre regionale de reabilitare a veteranilor - NORD, CENTRU, SUD. Prioritar, este necesară acordarea asistenței psihologice pentru acești veterani, mulți dintre care așa și nu au trecut de sindromul de stres post-război.
6. Studiarea practicii internaționale, în particular a Ucrainei, României și ai altor parteneri în domeniul asistenței oferite pentru veterani. Semnarea acordurilor de parteneriat și cooperare cu aceste state în vederea organizării măsurilor de ordin social, asistență psihologică, medical, cultural și schimb de experiență pe linia asociațiilor și organizațiilor de veterani.

